

Trygga tillsammans

Riktlinjer för Equmeniakyrkans och
Equmenias gemensamma arbete mot
sexuella övergrepp

Inledning

Equmeniakyrkans vision är att vara en kyrka för hela livet där mötet med Jesus Kristus förändrar – mig, dig och världen. Equmenia vill vara en rörelse där barn och unga växer, i gemenskap med varandra och Jesus.

För att vara trovärdiga dessa visioner måste vi, på ett professionellt och förtroendeingivande sätt, hantera också det som många har svårt att föreställa sig. Dessa riktlinjer är ett sätt att närma sig frågan angående sexuella övergrepp och trakasserier i våra verksamheter. Församlingarnas och föreningarnas verksamheter bedrivs av Equmeniakyrkan och Equmenia, både gemensamt och sida vid sida. Handlingsplanen har därför tagits fram gemensamt och målet är att all verksamhet ska vara fri från övergrepp och kränkande behandling.

Riktlinjerna utgår bland annat från det arbete som har gjorts inom Sveriges Kristna Råd och som resulterat i skriften *Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer*¹. Sexuella övergrepp definieras där som ”varje slag av ovälkommet sexuellt uppträdande i ord eller handling”². En definition som vi därmed ställer oss bakom. De ekumeniska riktlinjerna tar sikte på:

- övergrepp som sker i kyrkliga miljöer, inte i samhället i övrigt
- övergrepp mot såväl barn och ungdomar som vuxna
- övergrepp från såväl anställda som förtroendevalda och frivilligarbetare inom kyrkorna.

Dessa riktlinjer är Equmeniakyrkans och Equmenias sätt att markera att vi inte accepterar sexuella övergrepp, att vi vill medvetandegöra oss själva och varandra om de risker som finns, att vi vill utbilda och informera samt att vi gör allt vi kan för att undvika att sexuella övergrepp sker i våra sammanhang.³ Riktlinjerna ska visa hur Equmeniakyrkan och Equmenia vill driva ett aktivt arbete mot övergrepp och för trygga miljöer.

Från och med den 1 januari 2020 är barnkonventionen lagstiftad i Sverige. Equmeniakyrkan och Equmenia följer lagstiftningen kring barn och unga mot övergrepp fysiskt, psykiskt och andlig.

// Materialet reviderat hösten 2022

1. *Ekumeniska riktlinjer vid sexuella övergrepp i kyrkliga miljöer*, Sveriges Kristna Råd, 2003, Uppdaterad version 2018.
2. Se en mer utförlig text angående definitionen i *Ekumeniska riktlinjer...* sid 10 och framåt
3. *Ibid*, sid 9

Vad är sexuella övergrepp?

Sexuella övergrepp är ett samlingsbegrepp som omfattar allt från sexuella trakasserier av olika slag till våldtäkt, såväl brottsliga handlingar som moraliskt klandervärda sådana. Det rymmer alltså ett spektrum av handlingar och upplevelser, men i allmänhet med en och samma grund - förutsättning – en person utsätts mot sin vilja för något av en annan person. Det kan gälla allt från kommentarer, antydningar och anspelningar av sexuell natur till sexuella handlingar.

Förebyggande arbete

Det viktigaste arbetet för verksamhet både nationellt, regionalt och lokalt, är att förbygga att övergrepp sker. Verksamheten bör på varje nivå organiseras så att riskerna minskar. Varje enskild persons och ledares agerande och ställningstagande är också nödvändiga för att arbetet ska lyckas.

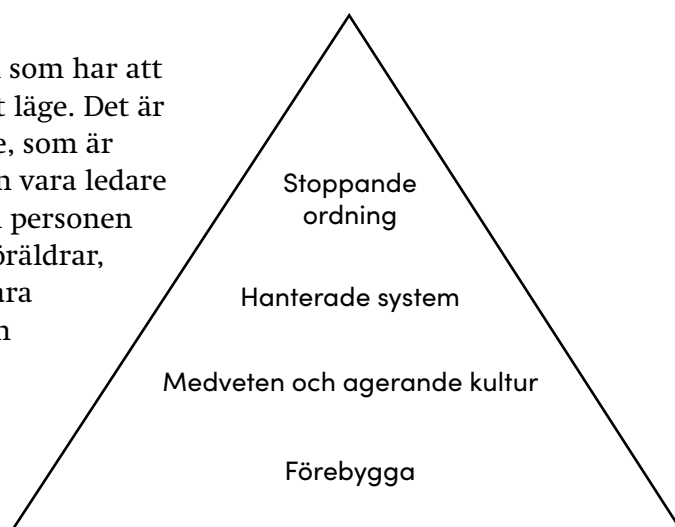
Förebygga på flera nivåer

Ett förebyggande arbete handlar om att arbeta på flera nivåer. Den första nivån innebär att arbeta med sådant som medverkar till att övergrepp inte sker och att veta vad som ska göras av vem om övergrepp har skett.

Nästa nivå handlar om att skapa en medveten och en agerande kultur. Det kan ske genom utbildningar som Trygga Möten eller I trygga händer. Genom utbildningarna kan man få hjälp att formulera hur man ska förhålla sig som ledare och träna sig i att agera om någon uppträder kränkande. Som ledare inom Equmenia ska man uppdatera sig på denna utbildning vart tredje år, under förutsättning att man har kvar sitt ledareuppdrag.

Nästa nivå i det förebyggande arbetet innebär att skapa ett system för hur man arbetar med att hantera eventuella problemsituationer. Det kan exempelvis göras genom att man vid en ledarsamling per termin går igenom hur det fungerar i grupper. Det kan ske genom att några har som en ledaruppgift att finnas till hands med råd och praktiska insatser om en grupp eller ledare fungerar dåligt eller gör så andra inte känner sig välkomna.

Den översta nivå handlar om klargöra vem som har att besluta och agera om man hamnar i skarpt läge. Det är den personen som ska berätta för en ledare, som är polisanmäld för övergrepp, att den inte kan vara ledare i föreningen eller församlingen. Det är den personen som ska meddela en deltagare, eller dess föräldrar, att den inte kan vara med i gruppen och vara tydlig med skälen för detta. Förhoppningen är naturligtvis att ingen ska behöva göra detta. Om det ändå händer får man inte förvärpa situationen genom att det finns osäkerhet om vem som ska göra vad.

Åtgärder för att förebygga

Det går att lägga upp arbetet så att riskerna för övergrepp minskar. Detta görs i första hand för att skydda människor som skulle kunna bli utsatta, men också för att skydda anställda, frivilliga och förtroendevalda. Åtgärderna handlar både om värderingar och relationer samt om hur vi använder lokalerna och planerar verksamheten. Det handlar om att skapa en bra och sund gemenskap, formulera regler och förhållningssätt gentemot varandra, göra sådant som skapar respekt för varandra, gemenskapen och sig själva.

Att organisera verksamhet⁴:

- Använd ljusa och överblickbara lokaler.
- Försök att alltid ha minst två vuxna ledare med i grupper, särskilt om inga andra verksamheter pågår i byggnaden.
- Undvik, så långt det är möjligt, att en ledare eller annan vuxen är ensam med ett barn eller en ungdom på platser där ingen annan kan se dem.
- Vid enskilda samtal, bör alltid ytterligare någon vuxen informeras om att samtalet äger rum.
- Det bör alltid finnas fler vuxna i byggnaden och den du samtalar med ska veta om detta.
- Ledare bör inte bjuda hem barn och ungdomar vid sidan om verksamheten, om inte fler vuxna finns med. Gör allt i öppenhet. Informera föräldrar och samtala i ledargruppen eller med andra vuxna.
- Var alltid flera vuxna ledare vid utflykter, läger och liknande.
- När barn och ungdomar ska skjutas, bör man alltid ha fler än en passagerare i varje bil. Ha en gemensam uppsamlingsplats där barnen ska lämnas och hämtas vid utfärder och liknande.

Att tillsätta tjänster och uppdrag

En viktig del i det förebyggande arbetet är att vara noggrann vid tillsättning av tjänster samt när ideella tillfrågas om uppdrag som ledare eller förtroendevalda. Det är numera möjligt för föreningar och församlingar att begära utdrag ur polisens belastningsregister när ideella ledare anlitas eller när pastorer, diakoner och ungdomsledare anställs. I utdraget finns uppgifter om personen begått grova våldsbrott, sexualbrott eller barnpornografibrott. Hur länge markeringen finns kvar i registret beror på vilket brott som begåtts och vad som blivit påföljden. Möjligheten innebär inget krav på föreningen eller församlingen att använda sig av utdrag.

Om föreningen eller församlingen väljer att begära in utdrag är det viktigt att det aldrig får ersätta annat förebyggande arbete. Det är också viktigt att förening och församling beslutar gemensamt om utdrag ska begäras in eller inte, samt har gemensamma riktlinjer för hur dessa hanteras. Riktlinjerna bör vara konsekventa och likvärdiga – samma regler gäller för både ideella och anställda i den här frågan. Vid rekryteringen av nya ledare behöver valberedning, styrelse eller annan som har ansvar för att tillfråga nya potentiella ledare samt i förväg vara tydliga med att nya

4 *Ekumeniska riktlinjer...* sid 16

ledare ska lämna in registerutdrag. Föreningen och församlingen kan också behöva definiera vilka som räknas som ledare i verksamheten. Är man ledare om man, till exempel, lagar mat åt barnkören, är lärare i församlingens musikskola, scoutledare, etc.

Det är viktigt att komma ihåg att registerutdragen är personliga handlingar och ska behandlas med respekt. Riktlinjerna för registerutdragen behöver därför innehålla rutiner för hur utdragen ska hanteras. Ekumeniakyrkan och Ekumenia förordar gemensamt att föreningens ordförande i dialog med församlingsföreståndaren klargör vem som ska vidtala nya ledare att visa utdrag och för vem utdragen ska visas upp. Utdrag ur belastningsregistret ska inte sparas eller arkiveras av föreningen eller församlingen, utan återlämnas till ledaren när den har visat upp dokumentet. På så sätt kan församlingsföreståndaren på ett tydligt sätt finnas med som stöd och hjälp för föreningen i dessa frågor.

I belastningsregistret syns avtjänad påföljd i 10 år om den dömd är över 18 år och i 3 år om den dömd är under 18 år. Samtliga domar samt beslut om strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse för sexualbrott och barnpornografi syns i registerutdraget.

Det viktigaste vid tillsättning av tjänster och uppdrag är dock att intervjua den som ska få uppdraget och att begära in och kontrollera referenser.

Den som är anställd, ledare eller har andra förtroendeuppdrag i församlingen/föreningen bör tänka på att⁵

- Behandla alla med respekt och värdighet.
- Undvika förlöjligande eller kränkande kommentarer om eller till människor.
- Undvika favorisering, överdriven närhet och ”positiva” kommentarer om utseende eller liknande, som går över gränserna för den personliga integriteten.⁶
- Vid enskilda samtal – informera någon om att samtalet kommer att äga rum.
- Vara uppmärksam på hur man själv agerar och vara medveten om att saker man gör eller säger, också om de sker med de bästa avsikter, kan missförstås.
- Inte vara rädd för att be om råd eller handledning när man behöver det.

5 *Ekumeniska riktlinjer...* sid 15

6 Dessa gränser sätter olika människor på olika sätt, kanske också olika i olika situationer – det är alltid den enskilda människans och omgivningens sätt att sätta dessa gränser som måste respekteras.

Om något har hänt

Som allmänna utgångspunkter ansluter Ekumeniska kyrkan och Ekumenia till det som de *Ekumeniska riktlinjerna*... föreskriver:

- Den utsatta människan är kyrkans viktigaste ansvar.
- Stöd till den utsatte ska handhas av en person, som inte har kontakt med den som anklagas för övergreppet.
- Om anklagelser om sexuella övergrepp riktar sig mot en anställd är det viktigt att behandla frågan som ett personalärende och inte som ett självvårdsärende.⁷

Om någon berättar att den utsatts för övergrepp⁸:

Om någon börjar berätta för dig, att den utsatts för övergrepp är den första frågan du bör ställa dig om det är du som ska ta emot denna berättelse. Om det inte är det är det viktigt att stötta den som vill berätta och hjälpa hen att få kontakt med rätt person.

Om Du är den som får och ska ta emot berättelsen finns några råd:

- ✓ Lyssna aktivt och uppmärksamt.
- ✓ Lägg formuleringar på minnet.
- ✓ Ifrågasätt inte berättelsen.
- ✓ Ställ inte ledande frågor. Ge heller inte förhastade svar.
- ✓ Använd aldrig konfrontation mellan utsatt och anklagad/förövare som metod för att reda ut vad som hänt!
- ✓ Ge erbjudande om fortsatt stöd och kontakt. Ge fortlöpande information om hur ärendet utvecklas.
- ✓ Också den utsattes familj och närmaste omgivning kan behöva stöd.

Om den utsatte eller den som anklagar är ett barn:

- ✓ Klargör att du kommer att vidarebefordra det hen berättar till personer som kan hjälpa till – i ett första steg resurspersoner nationellt och ansvariga lokalt, i nästa steg sociala myndigheter. Ge alltså inga löften om tystnad!
- ✓ Så snart som möjligt efter samtalet: Gör minnesanteckningar; datum, tid och samtalets huvudsakliga innehåll, hur du agerat och vad ni kom överens om angående hur ni skall gå vidare. Använd enbart initialer när du skriver om vad olika personer gjort. Signera. Spara anteckningarna på ett säkert ställe.

Om den utsatte eller den som anklagar är en vuxen:

- ✓ Om det som skett så föranleder – stöd den utsatte när det gäller att göra polisanmälan.

⁷ *Ekumeniska riktlinjer*... sid 18

⁸ *Ekumeniska riktlinjer*... sid 19

Om en ledare misstänks

Om situationen inträffar att en ledare anklagas för övergrepp är det viktigt att veta vad man ska göra.

Först och främst är det viktigt att slå fast att det inte är en rättighet att vara ledare i förening och församling, utan en möjlighet. Det är alltid gruppen eller deltagarnas behov som är i fokus. Hur mycket ledaren än vill vara kvar i sitt ledarengagemang så är det inte ledarens vilja som är avgörande. En viktig princip är att den som utsatts inte ska behöva lämna verksamheten för att den utpekade förövaren är kvar.

Om det kommer signaler om att det finns misstanke om att en ledare begått sexuella trakasserier eller övergrepp, ska den som har det yttersta ansvaret ta bort ledaren från sitt uppdrag. Styrelsen ska därför utse någon med detta ansvar, se modell sid 3. Finns det en polisanmälan mot en ledare ska den direkt tas bort från sitt ledaruppdrag, oavsett var det misstänkta övergreppet har skett. Om polisanmälan ej föreligger ansvarar den ytterst ansvariga för att genomföra en utredning för att reda ut fakta och ta ställning till vidare åtgärder.

Om polisutredning eller egen utredning klargör att inget har hänt, är ledaren välkommen tillbaka. Det är dock viktigt att detta sker med varsamhet om både ledare och den som eventuellt har varit utsatt. Ledaren och församlingen/föreningen måste vara medvetna om de problem det eventuellt kan föra med sig. Om ledaren kommer tillbaka omgående, är den då beredd att besvara de frågor som uppkommer? Underlättar det för både ledare, församling, förening och verksamhet om ledaren kommer tillbaka efter en viss "karenstid"? Ska ledaren komma tillbaka till samma verksamhet eller till någon annan i församlingen eller föreningen? Som stöd i dessa samtal rekommenderar vi att regional kyrkoledare bjudas in.

Om anmälan ska göras

En vuxen människa avgör själv om hen vill polisanmäla det som hänt.

När det gäller barn står det i Socialtjänstlagen att alla som får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmäla det till socialnämnden. Anställda på vissa myndigheter och i vissa verksamheter är enligt samma lag skyldiga att genast anmäla om de i sitt arbete misstänker att ett barn far illa. Detta kallas att göra en orosanmälan.

Pastor och diakon i Equmeniakyrkan ryms inom det som i Socialtjänstlagen benämns "vissa verksamheter" och är alltså skyldiga att anmäla misstanke eller vetskap om att ett barn far illa till socialnämnden. Diakoner har alltid anmälningsplikt, oavsett i vilket sammanhang misstanken eller vetskapen har uppstått. Pastorer har inte anmälningsplikt när de i enskild själavård eller bikt har fått reda på att övergrepp skett. I alla andra fall har pastorer anmälningsplikt. Observera att pastorer i vägledningsår alltid har anmälningsplikt och inte skyddas av tystnadsrätt.⁹

⁹ Läs gärna mer om absolut tystnadsplikt respektive tystnadsrätt i *Råd och anvisningar för församlingsföreståndare, pastorer och diakoner i Equmeniakyrkan samt i Information för vägledningsåret*. Utdrag ur båda finns samlade på Equmeniakyrkans hemsida: <https://equmeniakyrkan.se/forsamlingservice/for-anstallda/tystnadsplikt/>

Hur gör man en anmälan?

En orosanmälan görs till socialnämnden i den kommun där barnet bor. Det finns inga särskilda krav på hur en anmälan ska utformas. Ett verktyg för anmälan som är lätt att använda finns på <https://orosanmalan.se/>

Läs gärna mer på Socialstyrelsens hemsida: <https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barn-som-far-illa/>

Om det misstänkta övergreppet har skett inom församlingens/föreningens verksamhet ska kontakt med den regionala kyrkoledaren omedelbart tas. Detta gäller oavsett ålder på den som misstänks ha blivit utsatt.

På regional och nationell nivå finns beredskap att hantera krissituationer, allt från presskontakter till möte med ledare och föräldrar.

En kyrka för hela livet

När någon har utsatts för övergrepp så rör det fler än bara den som utfört övergreppet och den som utsatts. Kanske finns det en partner, syskon, vänner eller andra runtomkring som också påverkas. Equmeniakyrkan vill vara "en kyrka för hela livet". Därför behöver vi vara beredda att hantera alla de personer som berörs av ett övergrepp.

För att kunna möta olika personer med olika behov är det bra att någon gång ibland prata om det med ledarna och de anställda samt även styrelsen. Vi rekommenderar församlingen att ha som rutin att tydliggöra vem som har till uppgift att göra anmälan. Denne kan då ha kontakt med den som har utsatts. På så sätt frigörs möjligheter för andra anställda eller andra ledare att ha kontakterna med den misstänkta förövaren. Det bör inte vara samma person som har kontakter och samtal med både den som är utsatt och med den misstänkte förövaren. Det skapar ett osunt jävsförhållande och kan också göra det svårt med gränsdragningen mellan tystnadsplikt och anmälningsplikt.

Upplevelse av kränkning

Det är i vissa fall svårt att veta om det man blivit utsatt för är okej eller inte. Ett mejl med bilder kan någon uppleva som en djup kränkning medan någon annan skakar det av sig. En kram, som är lite väl lång, kan vara svår att veta om den ges av en som bara vill ens väl eller om den handlar om något mer. Om man upplever sig utsatt är det viktigt att man inte bär upplevelsen inom sig utan man bör prata om den med någon vuxen som man har förtroende för.

Den som tycker att det är svårt att avgöra om det är en kränkning eller inte, kan med fördel prata med t.ex. församlingsföreståndaren eller ordförande i församlingen eller föreningen. Denne har då möjlighet att se om flera har utsatts för samma sak eller om det finns andra skäl att göra något. Den som får del av sådan information har ett ansvar att bedöma vad och till vem mer inom Equmeniakyrkan och Equmenia som informationen ska föras vidare. Det är viktigt att saker inte tystas ned utan förs vidare till rätt instans. Om ett ärende kommer att polisanmälas ska regional kyrkoledare informeras.

Stöd

Equmeniakyrkan och Equmenia har vissa resurser till stöd för den som blivit utsatt för övergrepp inom vår verksamhet och för ledare som får vara med om att dela utsattas berättelser. För att få del av detta stöd ska kontakt med regional kyrkoledare eller Equmenias generalsekreterare tas.

Ansvarsfördelning

Regionala kyrkoledare har ett tillsynsansvar i respektive region och ytterst är kyrkoledare och biträdande kyrkoledare ansvariga. Det finns ett antal kontaktpersoner i regionerna att vända sig till vid en första kontakt för att få stöd och råd. Personalchefen i Equmeniakyrkan och generalsekreterare i Equmenia är ytterst ansvariga för dessa frågor. Personalchefen är också ansvarig för ett personalvårdsnätverk, vilket kan användas vid behov. Kontaktuppgifter finns på Equmeniakyrkans hemsida.

Ansvarsnämnden behandlar ärenden av disciplinär art som gäller person i ordinerad tjänst i Equmeniakyrkan. Om övergreppet utföras av antälld personal kan man vända sig till denna nämnd med en anmälan.

Det går att kontakta personalchef, Equmenias generalsekreterare eller regional kyrkoledare, biträdande kyrkoledare eller kyrkoledare. Alla kanaler - fungerar det viktigaste är att Equmeniakyrkan skyndsamt får ta del av signaler om sexuella trakasserier eller övergrepp.

Avslutning

Det är inte ovanligt att den som utsatts för sexuella övergrepp i en värdebaserad miljö (som kyrkan, politiken eller idrottsföreningen) upplever sig dubbelt utsatt. Först genom själva övergreppet och sedan genom att inte bli trodd, då förövaren ofta är någon som många har positiva erfarenheter av och inte kan tro att hen är kapabel till övergrepp. Själva övergreppet i en kyrklig miljö, kan dessutom av förövaren ha getts en klang av andlighet (det måste vara Guds vilja att vi känner så här, etc.), vilket kan göra att övergreppet går ännu djupare och inte bara berövar den utsatte tilliten till kyrkan, utan berövar hen hela tron. Det är därför av yttersta vikt att vi hanterar detta på ett klokt, varmt, inkännande och stöttande sätt gentemot både den utsatte och förövaren. Vi blir bättre på detta om vi har handlingsplaner och riktlinjer som är välkända för alla inblandande innan övergrepp sker.¹⁰

Riktlinjerna har fastställts av kyrkoledare och Equmenias generalsekreterare och delgivits respektive styrelse. Riktlinjerna är av långsiktig karaktär, men uppdateras årligen för att på så sätt vara ett levande och aktuellt dokument.

10 Se bl. a. *Det som ikke skulle skje*, Gyldendal, 2015

Hemsidor:

<https://kvinnofridslinjen.se/>

<https://www.roks.se/> (riksorganisation för kvinno- och tjejourer)

<https://www.brottsofferjouren.se/> (Brottsofferjourernas riksorganisation)

<https://www.unizonjourer.se/>

<https://www.bris.se/> (Barnens rätt i samhället)

<https://bra.se/> (Brottsförebyggande rådet)

<https://mfj.se/> (Riksförbundet MÄN, för jämställdhet och mot mäns våld)

Barn som far illa:

<https://www.socialstyrelsen.se/kunskapsstod-och-regler/omraden/barn-och-unga/barn-som-far-illa/>

Information om belastningsregistret:

<https://polisen.se/tjanster-tillstand/belastningsregistret/barn-annan-verksamhet/>